

Đuro Daničić.

Govor u javnoj sjednici Jugoslavenske akademije 16. novembra 1922. u povodu 40-e obljetnice smrti Daničićeve.

Govorio Dr. T. Maretić.

Gospodo i gospode!

Danas se navršuje 40 godina, kako je u našem bijelom Zagrebu pustio svoju plemenitu dušu Đuro Daničić.

Znajući ja i visoko cijeneći zasluge Daničićeve za srpsku i hrvatsku filologiju, a po tome i za sav narod srpski i hrvatski mislah već od dvije tri godine, da u svoje vrijeme predložim našoj akademiji, da dostojno proslavi stogodišnicu Daničićeva rođenja, što bi imalo biti 6. aprila g. 1925. Ali dobivši nedavno glas iz Biograda, da tamošnji poštovači Daničićevi hoće da sada proslave uspomenu njegovu, i to u povodu 40-e obljetnice njegove smrti, odluči naša akademija, da se toj proslavi pridruži te da u svome krugu učini dostojnu poštu velikome pokojniku, koji je ovoj akademiji od nezina prvoga početka pa sve do svoje smrti bio jedan od najodličnijih članova i najjačih stupova nezina ugleda u učenom svijetu.

40 godina su za nas kratkovječne lude dugo vrijeme, i zato danas malo ima na svijetu ljudi, koji su Daničića poznavali, a još manje takvih, koji su s nime više ili manje općili. Među takve rijetke lude pripadam i ja, koji sam u mojoj mladosti, a u posljednjih 5 godina života Daničićeva kao sakupljač grade za naš veliki akademički „Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika“ često dolazio k nemu, da mu koju za „Rječnik“ iserpenu knjigu vratim i da drugu uzmem za iserpavanje. Tada bih dakako i govorio s nime, ali razgovori naši bijahu uvijek kratki, jer je Daničić svagda bio u poslu oko rječnika, pa mu nijesam mogao otimati dragocjeno vrijeme bez potrebe; osim toga Daničić bijaše čovjek ćutalica, koji u svom životu jamačno nikad nije nikom dodijao dugim govorenjem. Primaše me svagda prijazno i učtivo, ali to ne bijaše

nikakvo odlikovanje, jer je on takav pored sve svoje kratkorječivosti bio sa svakim. Ne mogu i ne smijem se pohvaliti, da je između mene i néga bilo kakvo prijateljstvo. Toga nije moglo biti, jer je među nama dvojicom bila velika razlika u godinama: on je bio 30 godina stariji od mene; osim toga nikad mu nijesam bio učnikom, da bi odnošaj između učitelja i učenika mogao prijeći u prijateljstvo, kako se često događa u životu. Pored svega toga, što između mene i Daničića nije bilo drugovańa i prijateljovańa, ja sam Daničića iz njegovih djela toliko poznavao, da sam svaki put, kad sam bio kod néga, osjećao, da stojim pred velikim čovjekom, kojim bi se ponosio svaki drugi narod, veći i napredniji od našega.

Možda ne će biti sasvim bez interesa, ako ovdje navedem malu jednu uspomenu iz svoga općeńa s Daničićem. Negdje pod kraj aprila g. 1882. iziđe na svijet prvo izdanje moga prijevoda Homerove Odiseje, i ja odnesem jedan eksemplar Daničiću i zamolim ga, da moj posao ogleda i da mi kaže svoje mnijeńe o nemu. Za desetak ili dvanaest dana sastanem se s Daničićem na našem Zrińevcu; on me ustavi i reče mi: „Ogledao sam vašu Odiseju: nije u jeziku sve onako u noj, kako bi trebalo da bude, ali vidi se, da ste na pravom putu; učite i trudite se, što više možete, pak će vam rad biti sve bolji. Ako tako uzradite, moći ćete danas sjutra biti dostojni, da vam akademija povjeri obrađivańe rječnika, što ga ja sada obrađujem.“

Nemojte mi zamjeriti, gospodo i gospode, što sam ovdje govorio o sebi možda malko više, nego bi trebalo, ali meni su moje uspomene iz mladih mojih dana o Daničiću mile, ako i jesu neznatne.

Ovome mojem govoru ne može biti svrha, da sa svih strana osvijetli pred vama Daničićev kniževni rad i njegove zasluge, jer je Daničićev rad tako obilan i tako mnogostruk, da ga letimice nije moguće pregledati, nego jedva pogledati, a govor u ovakoj prigodi ne može biti drukčiji nego letimičan. Osim toga za opširno prikazivańe Daničićeva rada i njegovih zasluga premalo sam imao vremena, jer onaj glas iz Biograda došao nam je tek pred 8 dana, a u tako kratko vrijeme nije moguće svladati onoliku množinu posla, koju ima pred sobom onaj, tko hoće da potpuno ocijeni Daničića. Zato ću ja iz svega glavnoga, što bi se o Daničiću moglo reći, uzeti samo najglavnije, navešću samo nekoliko crtica iz njegova rada, života i smrti.

Tko hoće ocijeniti pravu vrijednost kojega javnog trudbenika, on vala da dobro uzme na um spolašńe okolnosti, u kojima se

taj trudbenik nalazio radeći oko svoga posla, smetne i nevolje, s kojima se imao boriti i odolijevati im, ako je htio da postigne kakav takav uspjeh. Osobito treba ogledati okolnosti, smetne i neprilike, što ih je tko imao na početku svoga rada, jer samo ljudi velike duševne snage i samopouzdanja počinu veliki koji posao u nepovoljnim okolnostima, a najviše ljudi ne počinu u takvim okolnostima ništa, ili ako počnu, a oni brzo klonu, jer se ne umiju ili ne mogu odrvati. Lako je početi na javnom polu raditi i lako je nastavljati rad i imati uspjeha, kad su kome okolnosti prijazne, ili bar kad mu nijesu neprijazne. Zato će pravedan sudija takvim ljudma odbiti štogod od njihove slave, jer su nima povoljne okolnosti pomagale postići slavu; oni su svu svoju duševnu snagu mogli uložiti u posao, kojega su se primili, a nijesu je morali trošiti na borbu sa smetnima i neprilikama. Pravedan sudija svagda će imati na umu, da je lakše plivati uza struju negoli protiv struje.

Ako bacimo oko na okolnosti, na atmosferu ili, kako Francuzi kažu, na milieu, u kojem se Daničić našao, kad je stupio na književno polje, moramo reći, da je malo književnika i u drugim narodima imalo toliko muke i borbe na početku svoga književnog rada koliko Daničić, a napose u srpskoj i hrvatskoj književnosti ja ne bih znao reći nijednoga takvog radenika.

Predstavimo sebi u umu samo ovo: na jednoj strani jedan sam čovjek, koji se bez pomoćnika i s neznatnim brojem pristaša bori već 30 godina za svoje reforme u jeziku i pravopisu i u toj borbi već osijedio, to je starina Vuk, a na drugoj strani najveći dio ondašnje srpske inteligencije, službene i neslužbene, koja sa zlobom i strašću pobija Vuka i neprilike mu čini, gdje god može; nezino je djelo, da je državna vlast Vukovu pravopisnu reformu u Srbiji strogo zabranila i da nije dopuštala uvoziti Vukove knjige u Srbiju. Kako je daleko išla strast i fanatizam Vukovih protivnika, to se jarko osvjetljuje jednim pismom Vukovim iz g. 1850., u kojemu Vuk između drugoga kaže: „Ima ljudi u Biogradu, koji govore, da je propast carstva srpskoga na Kosovu mala šteta prema onoj, koju ja hoću da učinim narodu srpskome svojijem pravopisom.“ (Вукова преписка. У Београду 1909., књ. II., стр. 337.). Vuk je dakle veći neprijatelj naroda srpskoga nego Turci! Be aferim, mudre glave!

Pristajati javno u vrijeme Daničićeve mladosti uz Vuka i braniti ga značilo je navući na sebe neprijateljstvo velike i male

gospode, koja su mogla na svakom koraku škoditi; a nasuprot napadati javno na Vuka značilo je toj gospodi se preporučiti i s njihovom pomoći ušćariti štogod.

Daničić ne pripadaše među lude, koji u takovijem prilikama ne mogu odoljeti napasti te po slabosti svoga karaktera pristaju uz jačega samo zato, jer je jači. On kao bečki student prigrlji sa svom vatrom mladenačke svoje duše Vukove reforme i pribije se onako mlad uz starca, da mu bude desna ruka u njegovoj borbi s lutim protivnicima.

Kratko vrijeme izatoga izdade Daničić u Budimu na svijet prvu svoju knjigu: „Рат за српски језик и правопис“, u kojoj ne mudruje diletantski o jeziku poput Vukovih protivnika, nego kao potpuno spreman filolog iznosi sigurne jezične zakone te nima kao i finom ironijom i ostrim sarkazmom tuče kao buzdovanom najžešćega i tobože najučenijega Vukova protivnika Miloša Svetića i otkriva svu plitkost njegova umovanja ili bolje reći njegove površnosti i nadutosti. Danas iza 75 godina, otkako je ta knjiga izašla na svijet, ne će ni bolji srednjoškolar naći ništa novo u njoj; ali u ono vrijeme najveći dio gramatičkih istina, što ih Daničić iznosi, bijaše novost za ponajviše čitalaca, te su pristaše Vukove bile očarane temelitošću, očevidnošću i neodoljivom logikom dokazivanja Daničićeva, a protivnici su bili kao obeznašeni, i nitko od njih nije znao, što bi se i kako bi se moglo odgovoriti piscu „Rata“. Sam Svetić, kad bi ga prijatelji pitali, zašto Daničiću ne odgovara, osjekao bi se na njih i govorio: „Ne ću ništa da znam za toga Vukovoga daka, toga žutoključca. Ja s Vukom imam posla, on treba upravo da odgovori meni na moj Utuk“. Drugi opet žestoki protivnik Vukov Jovan Stejić priznavaše: „Tako još nije pisao nijedan Srbin“ (vidi u A. Pavića, Rad Jugoslav. akad. 77., str. 174.). Svaki današnji znalac gramatike našega jezika, kad pročita Daničićev „Rat“, vrlo lako uvida, da Svetić nije mogao ni znati „žutoključca“ ništa odgovoriti, jer pobijati Daničićeve dokaze i razloge značilo bi udarati po obrazima očevidnu istinu, a toliko drskosti ne bijaše ni u Svetića.

Kako rekoh, danas mi u dokazivanju Daničićevu ne ćemo naći ništa novo, ali treba, da se duhom postavimo u vrijeme prije 75 godina, ako hoćemo da tu knjigu Daničićevu po zaslugi ocijenimo; treba da uzmemo na um, da se naučno obrađivanje ne samo našega jezika, nego i sviju slavenskih nalazilo onda u prvijem počecima, da je u ono vrijeme srpska inteligencija bila za jezična pitanja

još vrlo nerazvita, pa da je Daničić stao govoriti sa Svetićem i s njom učenijim tonom, ona ga prosto ne bi razumjela; Svetiću i njoj trebalo je iznositi dokaze, koji se zovu ad hominem.

Kad se sve to promisli, onda čitalac današnjega vremena, pa makar koliko bio vješt gramatici svoga jezika, mora se upravo čuditi bistroći i zrelosti Daničićевой, koju je on pokazao u svojoj prvoj knizi, a još će ga veće čudo obuzeti, kad čitajući dođe do posljednje strane knige, na kojoj je zabilježen datum, kad je doštampana, t. j. 10. januara 1847., kad dakle vidi, da su piscu do 22. godine njegova mladog života falila još tri mjeseca! Onda se čitalac ne će moći ustegnuti, da ne poklikne: *ex ungue leonem*! Ja mislim, da će se u svojoj učenoj evropskoj literaturi, pripadala ona ma kojoj struci, malo naći primjera, da je mladić od 21 godine napisao tako zrelo i temeljito djelo, koje bi mu služilo na čast čitava života. Što mladi naučnaci Daničićevih godina (kad je pisao svoj „Rat“) napišu iz svoje struke, to su ponajviše početničke radnje, za koje njihovi pisci poslije 10 ili 20 godina žale, da su ih na svijet izdali.

Kad se govori o vaianosti Daničićeve prve knige, ne smije se s uma smetnuti ni prekrasan jezik, kojim je napisana; ni nakon 30 godina ne bi Daničiću trebalo gotovo ništa u jeziku mijenjati, da je nastala potreba pustiti u svijet drugo izdanje „Rata“. Kamo sreće, kad bi se među današnjim piscima srpskim i hrvatskim našlo bar desetak dvadesetak, koji bi umjeli onako lijepim jezikom pisati, kakav je u Daničićevu „Ratu“!

Vrijedno je ovdje dodati, da je „društvo srpske slovesnosti“ u Biogradu izabralo Daničića onako mlada za svoga člana poradi njegova „Rata“, a treba znati, da je to društvo također bilo protivno Vuku, ali su njegovi članovi bili umjereniji i uvidljiviji od ostale ondašnje srpske obrazovane publike. Ako je Daničić s te strane stekao priznanje svoga talenta, ali je s druge strane poradi svoga „Rata“ dočekao osvetu. G. 1853. bilo se ispraznilo učiteljsko mjesto za srpski jezik u gimnaziji novosadskoj, i Daničić zamoli, da se njemu to mjesto podijeli, ali molba mu bi odbita, — njemu, rođenomu Novosadaninu! To je imala biti kazan Daničiću, što je napisao knigu „Rat“ i što je poslije toga u dvije brošure vatreno branio Vukov prijevod Novoga Zavjeta.

Ne će biti na odmet, ako ovdje istaknem, da su i Daničića u njegovoj mladosti snalazile crne misli gledajući zlobu i nerazum ondašnje srpske inteligencije. Dvije godine prije svoje smrti pričaše

on o tome prijatelju svome Milićeviću: „Bijah još mlad. Gledajući onu našu borbu oko jezika i pravopisa ja pomišljam, da je pleme naše obezumilo i da od nas ne će biti nikad ništa. Jednoga dana, kad mi glava bijaše puna takvih crnih misli, sjedoh i napisah Vuku pismo, u kom ispovjedih, da se ne nadam ničemu, da od naše knjige nema ništa, jer mi se činilo, da nema ništa od pameti našega naroda! . . . Ne prođe nekoliko dana, a evo od Vuka pisma. Otvorim ga i imam što i vidjeti! Starac sijeva kao živa vatra: „Zar ti tako mlad, zdrav, koji imaš vijek pred sobom, naričeš kao kaka baba plakalica? Šta je ostalo za mene ovako stara i hroma? I ja još stojim i radim, što mislim da treba! Ne brini ti, moj brajko, hoće li narod propasti ili ne će, nego radi, što si kadar, pa ako svaki uradi onoliko, koliko je kadar, ne će narod nikad propasti“. — — — Daničić dodade Milićeviću, da ga je to pismo Vukovo sasvijem preokrenulo. „Od toga doba, reče on, ja samo gledam, je li dobro ono, što radim, a šta će biti u budućnosti, o tome ne razbijam glavu“.* (vidi u M. Milićevića: Помени о Даничићу, Београд 1883., стр. 59.).

Poslije Daničićeva „Rata“ najznatnije je njegovo djelo „Мала српска граматика“ (u Beču 1850.). I tom je knjigom posvjedočio pisac veliki i rijetki talenat. Ja ne ću ovdje opširno da dokazujem, koliki napredak znači ta Daničićeva radnja prema svim predašnim gramatikama našega jezika ne izuzevši ni Vukove pred rječnikom g. 1818., nego ću samo jednu stvar istaknuti, i to onu, koja mi se čini osobito znatna.

U sve vrijeme prije pomenute Vukove gramatike nijedan naš gramatik, nijedan leksikograf i uopće nijedan naš pisac nije opazio vrlo finu, ali i vrlo važnu razliku između naša dva kratka akcenta, t. j. između sporoga i brzoga, na pr. nom. sing. *vòda*, *gòra*, nom. plur. *vòde*, *gòre*; a vaļa znati, da naši stari gramatici i leksikografi biļeļe akcente na riječima, a biļeļe ih i drugi pisci i pjesnici u svojim djelima, neki češće, neki rjeđe. Prvi je Vuk

* Pisma ni Vukova ni Daničićeva, o kojima se ovdje govori, nema u velikom zborniku Вукова преписка, књ. I.—VI., Београд 1907.—1912. U tom zborniku поређе нема ниједнога писма Вукова Даничићу ни Даничићева Вуку. U Српском књижевном гласнику (nova serija) VII. str. 532. i d. nalazi se članak I. Stojanovića o Daničićevoj mladosti, koji je članak štampan dvije nedjele, pošto je moj ovaj govor govoren u našoj akademiji. Stojanović priopćuje i Vukovo i Daničićovo pismo, za koja bi se moglo misliti da su ona, o kojima ja ovdje govorim po Milićeviću, ali su razlike velike, te ja mislim, da su ona pisma, o kojima je Daničić Milićeviću pričao, propala, ili je Daničić vrlo slobodno Milićeviću rekao njihov sadržaj, ili je Milićević promijenio Daničićovo pričanje.

u svojoj gramatici 1818. g. tu razliku opazio ili, bolje reći, on ju je tek naslućivao, i to samo u onakim riječima, koje imaju po dva značenja, a u jednom i u drugom značenju je različan akcenat, na pr. *bàcati* (t. j. hitati) i *bücati* (t. j. bockati) ili *jàrica* (t. j. jara pšenica) i *jürica* (t. j. žensko jare), osim toga u riječima, koje se u dva različna oblika različno naglasuju, na pr. nom. sing. *žèna*, vok. sing. *žèno* ili nom. sing. *sèlo*, nom. plur. *sèla*. Samo u slučajevima, kao što su *bücati*, *jürica* bileži Vuk u rječniku 1818. g. akcenat onako, kako i mi danas biležimo, a u svim drugim slučajevima služi njemu isti znak, t. j. grčki t. zv. „gravis“ za sve kratke naglašene slogove; on dakle jednako bileži ake. riječima na pr. *vòda*, *kñiga* i t. d. Daničić u svojoj „maloj srpskoj gramatici“ s potpunom konsekvencijom provodi razliku između naša dva kratka akcenta u svijem riječima te upotrebljava grčki „gravis“ za spori ake. (na pr. *vòda*), a dvostruki znak za brzi ake. (na pr. plur. *vòde*) i t. d. Isto je tako Daničić tu razliku strogo proveo i u svome članku o akcentuaciji riječi ženskoga roda (kao na pr. *žèna*), koji je štampan g. 1851. u Miklošićevu zborniku „Slavische Bibliothek.“*

Svi pisci, koji su makar samo malo proučavali poredbenu slavensku akcentuaciju, znadu vrlo dobro, od kolike je važnosti razlikovanje brzoga i sporog akcenta u štokavskom govoru, znadu, da bez toga razlikovanja ne može nitko ni koračiti, tko želi porediti slavenske akcente. Zato Daničića ide velika hvala i slava, što je rečenu razliku u štokavskom govoru utvrdio za sva vremena i tako omogućio temelito istraživanje ne samo srpske ili hrvatske akcentuacije, nego i opće slavenske, pače donekle i indoevropske.

Mogao bi tko reći: zasluga Daničićeva, o kojoj se tu govori, nije velika, jer da on i nije napisao „malu srpsku gramatiku“ i onaj članak u „Slavische Bibliothek“, učeni bi svijet razliku između brzoga i sporog akcenta našao strogo provedenu u drugom izdanu Vukova rječnika (g. 1852.). Ali treba znati, da je Daničić nekoliko mjeseci prije svoje smrti priopćio Arminu Paviću, da je on Vuka

* Iza nekoliko dana, pošto je ovaj govor izgovoren u akademiji, upozoriše me dva zagrebačka književnika, da je dva kratka akcenta u našem jeziku prvi opazio Šime Starčević u svojoj knjiži „Nova ričoslovica ilirička“ u Trstu 1812. Na str. 113. i 114. te knjiže Starčević doista govori o drugom kratkom akcentu (za koji kaže, da mu je glas „malo uzdignut, pak brzo spušan“), na pr. *goròriti*, *grihòta* (takav znak uzima Starčević). Ja nikako ne mislim, da je Daničić ikad imao u rukama Starčevićevu gramatiku, a ako ju je imao, on se od Starčevića u shvaćanju naših akcenata tako daleko odvojio, da je Starčevićovo tumačenje za Daničićovo shvaćanje vrlo neznatno.

prije nego se počelo štampati pomenuto drugo izdanje Vukova rječnika, uputio u onu važnu akcenatsku razliku i nagovorio ga, da je unese u svoj rječnik; Vuk se nije dao iz početka uputiti, ali pomalo uvidi on, da mladi njegov prijatelj ima sasvim pravo. te potpuno prihvati ono, na što ga je on nagovarao (vidi Rad Jugoslav. akademije, 77., str. 183.). U predgovoru 2. izdanja svoga rječnika piše Vuk: „velika hvala Đuru Daničiću, koji se trudio oko prevođenja riječi na nemački i na latinski jezik i oko popravljaja i nadgledanja u štampađu.“ Tu dakle nema ni jedne riječi o Daničićevoj zaslugi za važno provedenu akcentuaciju u 2. izdanju Vukova rječnika. Ja to ne mogu drukčije shvatiti nego tako, da je Daničić Vuka molio, neka o tome ništa ne spominje.

Poznata je stvar, kako su ljudi od nauke ponajviše veoma osjetljivi u pitanjima, koja se tiču njihova duševnog vlasništva i prioriteta; ponajviše njih prihvataju svaku zgodu, da svaku svoju makar kako sitnu zaslugu za napredak nauke istaknu, i vrlo su ogorčeni, ako se drugi tko na te njihove zasluge i na njihov prioritet ne obazire. Kako je Daničić različan od najvećega dijela naučnaka! on ni u „maloj srpskoj gramatici“ ni u onome članku, što je štampan u „Slavishe Bibliothek“, ni jednom riječju ne ističe svoje vrlo važne akcenatske reforme niti je to igdje u kasnijim svojim radnima istaknuo, pa još svoga učitelja moli, da o toj njegovoj reformi čuti i da je u svome rječniku provodi kao svoju vlastitu. Ako to nije besprimjerna književna čednost, onda ja ne znam, što bi se još moglo zvati književna i naučnačka čednost. Daničiću je bilo dosta to, što je dobro znao, da će bez svakoga njegova i Vukova isticanja učenici ljudi vidjeti, da je on prije Vuka onu akcenatsku reformu iznio na svijet i utvrdio, jer su njegove one dvije radnje izišle na svijet prije 2. izdanja Vukova rječnika.

God. 1856. preseli se Daničić iz Beča u Biograd, gdje je dobio mjesto bibliotekara u narodnoj biblioteci, a g. 1857. postade on sekretar „društva srpske slovesnosti“. Među najznatnije njegove radnje iz vremena ovoga njegova boravljenja u Biogradu (t. j. god. 1856. – 1866.) idu njegovi članci o akcentima u deklinaciji imenica muškoga i srednjeg roda i onih ženskoga roda, koje se u nom. sing. svršuju na konsonant (u „Glasniku društva srpske slovesnosti“, knj. 8. i 11.), onda Српска синтакса, део први, Београд 1858. i Рјечник из књижевних старина српских у три дијела (у Биограду 1863. i 1864.).

Pomenuti akcenatski članci u „Glasniku“ nastavak su članka štampanoga u „Slavishe Bibliothek“, a akcentuaciju glagola i pridjeva prikazao je Daničić kasnije u „Radu Jugoslav. akademije“, kn. 6. i 14. Za njegove ovdje spomenute akcenatske članke mora se reći da su temelj svijem raduama sviju naših pisaca, koji su što pisali o štokavskoj akcentuaciji, osobito kniževnoga jezika. A uopće ne može bez tih Daničićevih članaka nitko biti, tko ozbiljno shvaća akcenatska pitanja jezika našega. Što u mnogih naših pjesnika, i hrvatskih i srpskih, koji grade stihove po akcentu, ima mnogo pogrešaka, to je zato, jer ne traže pouke u Daničićevim člancima, nego grade stihove po svome ćefu.*

Koliko vrijedi Daničićev rad oko naših akcenata, to osobito dokazuje negativna jedna činjenica: što je Daničić u svojim člancima ostavio neriješeno, jer se nije usudio svuda osjeći, kako je što, je li ovako ili onako, kad nije bio siguran, kako je, to je još i danas neriješeno, te mi na pr. ne znamo sigurno, je li od riječi *māk*, *plūg* lok. sing. *māku*, *plūgu* ili je *māku*, *plūgu*, — je li od imenica na pr. *dūša*, *trāva* dativ plur. *dūšama*, *trāvama* ili je *dūšama*, *trāvama*, — je li od riječi, kao što su *bjegūnac*, *jednac* vok. sing. *bjegūnče* ili je *bjegūnče*, — ne znamo, je li pravo *ū tijestu*, *ūd olova* ili *ū tijestu*, *ūd olova* i t. d.

Drugo važno djelo Daničićevo iz rečenih godina njegova je sintaksa, u kojoj je obradio padeže našega jezika, kad stoje sami u rečenici, i kad su u društvu s prijedlozima. To je djelo još i u naše vrijeme poradi velikoga obila lijepo u razdijelke razredjenih primjera od velike koristi svakome, tko traži pouke u onijem dijelovima sintakse, koje je Daničić obradio. Veliku su pomoć od toga djela imali do sad, a imaće i od sad pisci gramatika našega jezika i školskih i neškolskih; ako ogledamo izblize Ivekovićev rječnik, vidjećemo, koliko je primjera iz Daničićeve sintakse u nj ušlo; od velike je pomoći ta sintaksa često i našem akademickom rječniku.

Ja ne ću ovdje svim onim pohvalama, koje su dosad izrečene o Daničićevoj sintaksi, da dodajem još i svoju, nego ću samo navesti, što je prvi stručnjak onoga vremena F. Miklošić o njoj rekao. Iste godine, kad je Daničićeva sintaksa izišla na svijet,

* Nitko se u naše vrijeme ne može tužiti, da su mu rečeni Daničićevi članci nepristupni, jer ih je Jugoslavenska akademija preštampana u osobitim knjigama, i to akcentuaciju glagola g. 1896., a akcentuaciju imenica i pridjeva g. 1913.

napisao je Miklošić obznanu te knige u ondašnim „Srpskim Novinama“, br. 97. Pisac obznane hvali Daničićovo djelo, što je u njemu svako pravilo potvrđeno primjerima ne samo iz današnjega jezika, nego i iz staroga, priznaje piscu veliki trud i oštroumnost u tumačenju sintaktičkih pojava, kaže, da će i sam, kad bude pisao slavensku sintaksu, mnogo štošta upotrijebiti iz Daničićeve. Svoju obznanu završuje Miklošić s riječima: „Ne može čovek da ne nazove srpski narod srećnim, što dobivši od poštovanoga Nestora među slavistama nenadvišen zbornik svojih narodnih pesama, kojima se sav prosvetljeni svet pravedno divi, i rečnik, koji je ugled za rečnike, sad od mladega čoveka ima o jednome između najtežih delova u gramatici svojega jezika posao, koji nauci sasvim odgovara“ (vidi u mojem članku o Miklošiću Rad Jugoslav. akad. 112., str. 83.).

Treće znatno djelo Daničićovo iz onoga vremena, koje sam spomenuo, jest njegov „Rječnik iz književnih starina srpskih“. I to su djelo pohvalili svi stručnjaci, koji su se njim služili u svojim istoričkim i filologičkim poslovima, zato meni nije nužno tuđim hvalama dodavati svoju, nego ću i ovdje navesti Miklošićevu obznanu o tome djelu ili bolje reći samo o prvom njegovu svesku. Obznana je ta štampana g. 1862. u 38. broju „Vidovdana“ (ondašnjih biogradskih novina). Miklošić kaže, kako je ovo djelo Daničićovo vrlo zaslužno, kako bez njega ne će moći biti nitko, tko se bavi ne samo jezikom, već i prošlošću naroda srpskoga, hvali Daničićevu pomnu i pravu filologičku točnost. Vrijedno je navesti ove riječi Miklošićeve: „I ja sam prede imao namjeru osvijetliti načinom, kojim je ovdje učinjeno, srpske dokumente, koje sam izdao, i posao moj još prije nekoliko godina bijaše daleko napredovao, kad me drugi poslovi smetoše, te ga ne mogoh nastaviti; a sad razgledavši prvu svesku djela Daničićeva mogu sasvim miran ostaviti na stranu svoj posao“ (vidi Rad Jug. ak. 112., 83.).

Ovo tako važno i tako zaslužno djelo Daničićovo bijaše uzrok nemiloj razmirici između njega i „društva srpske slovesnosti“. Kad je posao oko „rječnika iz knjiž. star. srpskih“ bio toliko napredovao, da se djelo moglo početi štampati, onda ga Daničić rečenom društvu preda (mjeseca oktobra 1861.) moleći, da ga ono izda na svijet, te zamoli i za ondašnje prilike veoma čedan honorar: 2 dukata od štampanog tabaka. Društvo se šćinaše prihvatiti ponudu Daničićevu, jer su neki članovi sumnali, je li potrebno izdavati na svijet rječnik staroga jezika, dok još nema dovoljno rječnika novoga jezika;

osim toga neki članovi izrekoše mnijenje, da se o Daničićевой ponudi ne može ništa zaključiti, dok pisac ne predloži društvu potpuno djelo, jer je on bio predao samo neki dio svoga djela. Jedni članovi predlagahu ovo, drugi ono; kad predsjednik vidi, da su mnijenja pocijepana, proglasi, da je sjednica svršena, pa da će se o ponudi Daničićевой raspravljati u idućoj sjednici. Taj postupak društva ozlojedi tako Daničića, da je uzeo natrag rukopis svoga djela i javio društvu, da prekida sve sveze s nim, te ostavi ne samo sekretarsku službu, koju je vodio kod društva, nego mu ne htjede više ni član biti. „Rječnik iz knjiž. star.“ iziđe ipak na svijet, i to o trošku kneginje Julije, žene kneza Mihajla.

Tako je eto Daničić raskrstio sa društvom srpske slovesnosti, a 4 godine iza toga osjeti se primoran, da raskrsti i s Biogradom. Pod kraj g. 1864. odredi ministar prosvjete, da jedan sluga nadzire čak velike škole, u kojoj je Daničić od g. 1859. bio profesor „teorije slovesnosti, estetike, istorije slovesnosti srpske, slavenske i najglavnijih naroda evropejskih“. Ta odredba ministrova vrlo ponizivaše ugled visoke škole, i to ne samo čaka, nego i profesora, koji su od sad imali biti učitelji inteligentnih mladih ljudi, koje nadzire sluga kao kakve šegрте. Daničić protestova protiv te odredbe, a odgovor vlade bijaše, da se Daničić premješta u ministarstvo nutarnjih djela za sekretara poštanskog odjela. Ali Daničić, kako kaže M. Milićević (Pomenik znamenitih ljudi u srpskoga naroda, str. 127.) „te službe nije ni jednog dana vršio, nego je sedeo doma i radio svoj naučni posao“. Lako je razumjeti, da je Daničić morao biti uvrijeđen u svome ponosu, što se tako s nim postupa u zemlji, na koje kulturnom polu pripadaše on među najglavnije trudenike. Zato on prihvati vrlo rado poziv, koji mu stiže g. 1866. iz Zagreba, da ovamo dođe i da radi u Jugoslavenskoj akademiji, koja se imala naskoro otvoriti. Daničić ostavi Biograd i preseli se u Zagreb, gdje se odmah uhvati u književno kolo s Račkim, Jagićem i s drugim ondašnjim zagrebačkim naučnacima. G. 1867. izabran je za pravoga člana akademije i za nezina tajnika s pristojnom za ono vrijeme plaćom, o kojoj je mogao bezbrižno živjeti i baviti se samo naukom i poslovima akademije.

Predaleko bi me zavelo, da ovdje govorim o Daničićevu radu u našoj akademiji, samo ću napomenuti, da je on u Zagrebu ostao do početka aprila g. 1873., kad primi poziv od srpske vlade, da se vrati u Biograd na svoje profesorsko mjesto u velikoj školi. U Biogradu ostade ravno 4 godine, a onda ga pozva Jugoslavenska

akademija, da se vrati u Zagreb, da počne obrađivati veliki rječnik „Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika“. Daničić se odazva pozivu, vrati se u Zagreb, u kojemu je 5 i po godina radio posao, za koji je bio pozvan, i ostade u Zagrebu do svoje smrti.

Kad se govori o Daničićevu prvom boravljenju u Zagrebu (t. j. god. 1866.—1873.), ne može se premućati, kako je on u to vrijeme došavši u bliži doticaj s Hrvatima i poznavši njihov jezik i njihovu književnost, njihovo kulturno i političko nastojanje odbacio negdašnje svoje mišljenje, da su Hrvati samo čakavci, da su kajkavci upravo Slovenci, a svi štokavci da su Srbi. Zato je on u vrijeme onoga svoga prvog boravljenja u Zagrebu počeo naš jezik zvati *hrvatski ili srpski*, t. j. on je tada javno priznavao, da su Hrvati i Srbi jedan narod, da imaju jedan jezik. To svoje promijeñeno mišljenje izrekao je Daničić jasno i glasno u svojoj knjižici *Диоба словенских језика* (Београд 1874.), koja je izvadak iz njegovih professorskih predavanja u velikoj školi, dakle je on u tome smislu učio svoje đake. Svoje uvjerenje u toj knjižici izraženo zadržao je Daničić sve do svoje smrti. Hrvati mu na tome bijahu vrlo zahvalni i držahu ga za svoga čovjeka isto onako, kako ga Srbi držahu za svoga.

Svoju zahvalu, priznanje, štovanje i ljubav pokazao je Hrvati Daničiću u punoj mjeri nakon njegove smrti. Ja sam u Zagrebu vidio nekoliko veličanstvenih sprovoda: Preradovića (kad mu je tijelo prevezeno u Zagreb), Šenoe, bana Mažuranića, Račkoga, Trnskoga, Smičiklasa i drugih odličnih pokojnika, ali nijedan od tih sprovoda ne bješe veličanstveniji od Daničićeva. Sjećam se vrlo dobro, kako je prije podne 21. novembra 1882. gotovo sav Zagreb bio na nogama, da očituje posljednju čast milome pokojniku, t. j. da ga sprovede do željezničke stanice, gdje je njegovo tijelo svečanim načinom predano poslanicima srpske vlade, koji su došli u Zagreb, da ga odvezu u Biograd, da tamo bude sahranjen. To je učineno po želji ondašnjega srpskog kralja Milana, koji je htio, da tako slavni sin srpskog naroda vječno počiva u srpskoj zemlji.

Za Zagrepčanima ne htjedoše zaostati Sišćani. Kad je mrtvački sanduk s tijelom Daničićevim stigao u Sisak, izložen je i okićen cvijećem i okružen duplirima u gradskoj vijećnici, a sutradan grad Sisak i okolina najsvečanije sprovedoše mrtvoga Daničića do lade (jer onda od Siska do Biograda ne bješe željeznice, nego se putovalo lađom po Savi). Tako veličanstvenog sprovoda nije Sisak nikad prije vidio! Ne treba ni spominjati, da je sjajan

sprovod bio i u Biogradu; sam je kralj Milan došao, da počasti Daničića. Tko bi htio, da sva tri sprovoda, t. j. u Zagrebu, u Sisku i u Biogradu prikaže po opisima, koji su onda štampani u novinama (između zagrebačkih osobito u „Pozoru“, — tako se onda zvao „Obzor“), mogao bi ispuniti oveliku knjižicu.

Mi, koji smo onda gledali počasti, koje se čine Daničiću, ili čitali o njima u novinama, s tihom duševnom radosti u sreću govorasmo jedan drugome: Ipak su Hrvati i Srbi jedan narod! Ipak je hrvatski i srpski jezik jedan isti jezik, pa makar šta govorili i pisali neprijatelji toga jedinstva!

Gospodo i gospođe, pokliknite sada zajedno sa mnom velikome Daničiću: Vječna ti slava!

(Dvoranom se razliježe gromko : slava! slava! slava!).